№ 18 ՇԱԲԱԹ, 25 ՅՈՒՆՎԱՐԻ

1913

ՔԱՌԱՍՈՒՆԵՐԿՈՒԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՇԱԲԱԹ, 25 ՅՈՒՆՎԱՐԻ № 18

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԷՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.
Адресъ: Тифлисъ, редакція „Мшакъ" Сергіевская ул., № 5.
Tiflis, Rédaction „Mschak"
Խմբագրատան հեռախօս № 2-58.

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից)
Բաժանորդագրութիւնը ընդունվում է ամեն ժամ
Յայտարարութիւնների համար վճարում են երեսորդ երեսի տողերից 20 կոպէկ.
Տպարանի հեռախօս № 67.

ՊԱՊԻՐՈՍՆԵՐ ԳԱԼԼԻԲ „ԿՈՄԷՏԱ" ԸՆԿ.
25 հատը—15 կոպ., 10 հատը—6 կոպ. (և. ու.)
— ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ: —
986. 0—10

ՀԱՏՎԱԾԱՌ ԲԱԺԱՆՄՈՒՆՔ
ԵՂԲ. Ա. և Ա. ՄԻԼԵԱՆՆԵՐԻ
ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՏԱՆ
ԳՈԼՈՎԻՆՍԿԻ ՊՐՈՍՊԵԿՏ, ԿԱՒԿԱՍԻ ԿՕՊԵՐՍԻՒ ՏՈՒՆ.
Նախորդ տարիների օրինակով ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԷԿ ԱՆԳԱՄ միայն
ՆՇԱՆԱԿՎԱԾ է 7 ՕՐՈՎ
Յունվարի 19-ից մինչև 26-ը 1913 թ.
ՄՆԱՑՈՐԴ ԿՏՈՐՆԵՐԻ ՄԵԾ ՎԱՃԱՌՔ
ՆՈՅՆՊԷՍ ԵՒ ԱՅՆ ԲՈԼՈՐ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐԻ, ՈՐՈՆՔ ՄՆԱՑԵԼ ԵՆ ՁՄԵՌԱՅԻՆ ՍԵԶՕՆԻՑ
ՄԵԾ ԶԵՂՋՈՎ
Մետաքսէ, բրդէ, մահուդէ, քաթանէ և բամբակէ ապրանքներ, սփռոցներ, վերմակներ, պլէդներ, ՊՈՐՏԻԵՐՆԵՐ և ՏԻՒԼ:
ՄԱՀՈՒԴԻ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԵՒ ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՖԻՐՄԱՆԵՐԻ:
Մնացել է միայն ընդամենը ԵՐԿՈՒ ՕՐ—25 և 26 յունվարի:
Ճաշի ժամանակ խանութը փակ կը լինի ցերեկվայ ժամը 2½-ից մինչև 4-ը:
տռ. 33. 2—1

ԾԽԱԽՈՏ
15 հատը
6 կոպէկ:
Ծխախոտա-գործարան
„ՄԻՐ"
(կ. չ. ու.)

Փորձեցէք ծխել „ԱՆԻ"

Պահանջեցէք անպայման ԱՄԷՆ ՏԵՂ:
տռ.

ԾԽԱԽՈՏ
25 հատը
10 կոպէկ:
Ծխախոտա-գործարան
„ՄԻՐ"
936. 50—18

Բերլինի համալսարանի
ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Գ. Գ. ՄԵՀՐԱԲԵԱՆՑ
Ներքին հիւանդութիւններ՝
առանձնապէս կրծքի, ԹՈՔԱԽՏԻ և սրտի:
Բժշկութիւն նաև տուբերկուլինններով, ՐԱԴԻՒ պրէպարատներով և էլեքտրականութեամբ:
Ընդունելութիւնը ամեն օր, ՆՈՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆՈՒՄ
առաւօտեան ժամը 9—12-ը և երեկոյեան ժամը 5—7-ը:
Սոլոլակ, Բէհբութեան փող. № 23 (անկիւն Գանովսկայա): Հեռախօս 7—92.
(ա. օ.) տռ. 699. 100—100

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻ ՎԻՃԱԿԸ

III

Մենք ասացինք, որ եւրոպական պետութիւնները չեն ուզում բարդացնել առանց այն էլ խճճված արեւելեան հարցը: Նրանք ջանքեր են թափում սահմանափակել նրան պատերազմի շրջանով և վերացնել ամեն մի նոր յաւելումն օսմանեան տագնապի վրա:

Բայց և այնպէս հայկական հարցը կայ:

Նրա վերաբերմամբ դիւանագիտական աշխարհը ունի պարտաւորութիւններ, ունի ասելիք, ունի անելիք:

Եթէ հայկական հարցը չը լուծվի ներկայումս լիակատար կերպով, այնուամենայնիւ նա իր նշանակութիւն չի կորցնի և բաւարարութիւն կը պահանջի:

Մակեդոնական հարցից յետոյ նա է հերթական հարցը Բերլինի դաշնագրի զօրութեամբ: Առաջինի լուծվելուց յետոյ ճակատագրական ոյժով հանդէս է գալիս երկրորդը, որովհետև օսմանեան իրականութիւնը չէ բարեփոխվում, ինչպէս որ նա չը բարեփոխվեց անցեալում օսմանեան նախկին ընդարձակ պետութեան՝ այժմ անջատված մասերում:

Հայկական առաջիկայ իրականութեան վերաբերութեամբ գոյութիւն ունի երեք տեսակէտ մի հասարակութեան մէջ:

Մէկը նրանցից ասում է, թէ Թիւրքերը այսուհետև թոյլ չեն տայ ոչ մի ջարդ և սարսափ հայերի վերաբերութեամբ, որովհետև հայերը կարող են եւրոպական միջամտութեան առիթ դառնալ, ուստի և Թիւրքիան ստիպված է կարելիին չափ զիջող լինել դէպի հայերը և որոշ փափկանկատութեամբ ստեղծել նրանց համար տանելի կացութիւն, որպէսզի վերացված լինեն դժգոհութեան բոլոր տարրերը:

Միւս տեսակէտը պնդում է հակառակը, ասելով թէ Թիւրքերը այժմ վրէժառու կը լինեն հայերից և նրանց կը հալածեն ու կը ճնշեն, պատրուակ բռնելով որ հայերը պետութեան ծանր և վտանգաւոր կացութեան օրերում հանդէս եկան սուր պահանջներով և դիմումներ արին Բերլինի դաշնագիրը ստորագրող եւրոպական պետութիւններին:

Երրորդ տեսակէտը ասում է, թէ եւրոպական պետութիւնները միասին, կամ նրանց մի մասը, օրինակ՝ երեքպետեան համաձայնութիւնը, չի թողնի հայկական հարցը և կաշխատի մի որոշ ատրիճան ճնշում գործ դնելով օսմանեան կառավարութեան վրա՝ ստեղծել երաշխաւորութիւններ հայկական բարենորոգումների ներմուծման և իրագործութեան վերաբերութեամբ:

Կայ անշուշտ և չորրորդ տեսակէտ, որը ասում է, թէ եւրոպական պետութիւնները կը սկսեն պատրաստվել Ասիական Թիւրքիայի բաժանման ծրագրի իրականացման համար, միջոցներ ձեռք կառնեն որոշելու այժմեանից իսկ ազդեցութեան շրջաններ, իսկ յետոյ կը վերածեն նրան աւելի շօշափելի և մշտական յարաբերութիւնների հաստատման:

Օսմանեան գործողները ամեն օր նորանոր առիթներ են տալիս Եւրոպային՝ միջամտելու այդ պետութեան գործերին: Եւ զարմանալի չի լինի, եթէ նրանք աւելի ևս արագացնեն պատմութեան ընթացքը, որը ա- [illegible] դարձել է անհնար Բոսֆորի իշխանութեան համար:

Եւ արդարև, դա ինչ մի պետական և քաղաքական անանկութիւն է, որ իշխանութիւնը չէ կարողանում տալ հպատակին մի ամենատարրական բարիք, այն է՝ անձի և գոյքի ապահովութիւն:

Մինչդեռ այդպիսի մի ամենահասարակ, բայց հիմնական պահանջի բաւարարութիւն տալու ընդունակութիւն չունի օսմանեան իշխանութիւնը:

Իսկ դա այս րոպէին այն անհրաժեշտ պայմանն է, որ պահանջում է հայը, դա է՝ ապրելու, ազատ շնչելու մթնոլորտը:

Հայը մոռացել է աւելի հեռու և բարդ պահանջների մասին և սահմանափակել է իր պահանջները այն բանով, ինչ որ ամեն մի բարեկարգ պետութեան մէջ ունի ամենայետին քաղաքացին:

Բ. Դրան գործողները չը կարողացան ըմբռնել մինչև այժմ մի այդպիսի պարզ ճշմարտութիւն:

Եւ որքան հեշտ կարող էին նրանք հանգստացնել իրանց թիւրքահայ հպատակին, ստեղծելով կացութեան այնպիսի պայմաններ, որ հայը վստահ լինէր իր կեանքի և կանոնաւոր զարգացման վերաբերութեամբ:

Հայը չէ որ հնարում է և ստեղծում հայկական հարցը, այլ օսմանեան իրականութիւնը:

Եւ եթէ օսմանեան կառավարութիւնը անկարող հանդիսանայ գոնէ այժմ մի արմատական ապահովութիւն տալու հային, այն ժամանակ անխուսափելիօրէն հրամայողական ուժգնութեամբ ասպարէզ կը նետվի հայկական հարցը սուր արտայայտութիւններով, պահանջելով իր վերջնական լուծումը:

Ա. Քալանթար

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

23 յունվարի

Պետերբուրգ.—Արտաքին գործերի մինիստրի մօտ կայացաւ ճաշ 32 հոգու ներկայութեամբ, որին ներկայ էին իշխան Հօհենլօէն և դիպլոմատիական մարմնի անդամները:

—

Փարիզ.—«Տան» և «Ժուռնալ-դէ-Դէբան» իշխան Հօհենլօէի յանձնարարութեան մէջ տեսնում են բաղդաւոր ելք ներկայ կացութիւնից:

—

Կեօնիգսբերգ.—Վիլհէլմ կայսրը և կրօնպրինցը կնոջ հետ եկան ազատաբար պատերազմի 100 ամեայ յոբելեանի հանդէսներին:

Յոբելեանի տօնակատարութիւնը ըսկըսվեց պատարագով: Յետոյ Վիլհէլմ կայսրը հանդիսաւորապէս բացեց արեւելա-պրուսական զաւառական լանդտագի նիստը և երկար ճառով, փայլուն կերպով պարզելով 1813 թւի Պրուսիայի ծանր ժամանակը, ասաց. «Այժմ մեր առաջ գերմանական պետութեան հաստատուն շէնքն է, պետութեան, որ յարգված է ժողովուրդների խորհրդում և լաւ զինված է ամեն տեսակ յարձակման դիմաց: Ռազմի քաջագործութիւնների փոխարէն մենք վայելում ենք խաղաղութեան բարիքները»: Կայսրը իր ճառն աւարտեց այսպիսի խօսքերով. «Թող այնպիսի քաջարի անձեր, ինչպէս հարիւր տարի առաջ էին, այս երկիրը պաշտպանեն, երբ, Աստուած մի արասցէ, թագաւորին հարկ կը լինի նորից կոչել հայրենիքի պատւի ու ազատութեան համար»:

—

Ստրասբուրգ.—Նահանգապետը Վէյսէնբուրգից ստացաւ այսպիսի հեռագիր. «Վիլհէլմ կայսրը կէսօրին կը հասնէ Ստրասբուրգ և անմիջապէս կը դիմէ գլխաւոր բանակը և կոչով ոտի [illegible] ճառով թմբուկներով ու ճեպընթաց սուրհանդակների միջոցով անմիջապէս զօրանոցները կանչվեցին զինուորները և օֆիցերները: Կէսօրին մօտերը բոլոր զօրամասերը դիմեցին ռազմական ձեւով դէպի բանակատեղին, ուր արդէն եկել էին կայսրի որդի պրինց Իօահիմը, գեներալիտէտը, Էլզաս-Լօթարինգիայի նահանգապետը: Միայն ժամը 2-ին պարզվեց պատասխան հեռագրից, թէ կայսրը գտնվում է Կեօնիգսբերգում:

Յիշեալ սուտ հեռագրի հեղինակը զինւորական նախկին գանձապահ Կելլերն է, որին զինւորական դատարանը պաշտօնազրկեց: Որպէսզի ապացուցէ դատարանի անարդար դատավճիռը, Կելլերը պօստային պաշտօնեայի համազգեստով եկաւ նահանգապետի դիւանատուն և թողեց հեռագիրը, կատարելով բոլոր պատշաճ ձեւականութիւնները:

—

Հաագա.—Կառավարութիւնը պալատին օրինագիծ ներկայացրեց սահմանադրութեան վերաքննութեան մասին: Ընդհանուր ընտրողական իրաւունքը ոչնչացվում է. սահմանվում է օրէնք, որի համաձայն ընտրութիւններին մասնակցելու են միմիայն ընտանիքների հայրերը կամ ներկայացուցիչները:

—

Բուդապեշտ.—Արտակարգ գնացքով պրուսական պրինց Էյտել-Ֆրիդրիխը Բուխարէստից գալիս էր Բերլին: Ճանապարհին գնացքը Մէդիաս կայարանում ընդհարվեց ապրանքատար գնացքին: Պրինցի վագօնը և ինքը պրինցը անվնաս են: Սպանվեց մեքենավարը, վիրաւորվեցին մի քանի ճանապարհորդ և գնացքի ծառայողներից: Պրինցն ծակցնութիւն ցոյց տուեց ազատարար աշխատանքներին: Ցերեկվայ ժամը 2-ին պրինցի գնացքը շարունակեց ճանապարհը:

—

Տօկիօ.—Պարլամենտին ներկայացվեց 1913 թ. բիւջէն: Գլխաւոր արտակարգ ծախքը՝ 6 միլիոն՝ գործադրվելու է ծովային ոյժերը լրացնելու համար:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑ

ԼՈՒՐԵՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻ ՄԱՍԻՆ

Մարսէյլում հրատարակվող «Արմէնիա» թերթը հաղորդում է, թէ Պօղոս Նուպար-փաշան շուտով մեկնելու է Լօնդօն՝ այնտեղի հայ գործիչների հետ համախոհութեամբ հետապնդելու համար հայկական հարցին: Պօղոս փաշայի ներկայութիւնը Պարիզում, ըստ այդ թերթի վկայութեան, շատ օգտակար է եղել. շնորհիւ նրա տակտի, հակառակ կուսակցութիւնների պատկանող հայ գործիչները Պարիզում ընդհանուր գործի նկատմամբ ցոյց են տալիս աչքի ընկնող համերաշխութիւն:

—

Եւրոպայի հայերի առաջնորդ Գէորգ եպ. Իւթիւճեանը հայկական հարցի առիթով գրաւոր դիմում էր արել Անգլիայի թագաւոր Ջօրջ V-ին: Առաջնորդն իր այդ դիմումին որպէս պատասխան ստացել է անգլիական արտաքին գործերի մինիստրութիւնից մի նամակ, որով զեկուցվում է, թէ թագաւորն ստացել է առաջնորդի գրութիւնն և յանձնել արտաքին գործերի մինիստր Էդուարդ Գրէյին:

—

Բ. Դրան պատրաստած հայկական բարենորոգումների ծրագիրը, ինչպէս գրում են Լօնդօնից, ամենաթոյլ հաւանութեան արձագանք իսկ չէ գտել անգլիական մամուլում, որովհետև նշանակութիւնից և լրջութիւնից զուրկ մի բան է նկատվել այն: Միւս կողմից՝ նոյն անգլ. մամուլը պնդում է, թէ անհրաժեշտ է գոնէ այս անգամ իրական ու շօշափելի բարենորոգումներ մտցնել Թիւրքական Հայաստանում:

—

Ֆրանսիական, անգլիական և ռուսական թերթերը Թիւրք կառավարութեան ուշադրութիւնն են հրաւիրում Հայաստանի մէջ բարենորոգումներ և ապահովութիւն մտցնելու անհրաժեշտութեան վրա, եթէ օսմ. կառավարութիւնը չէ ցանկանում որ Հայաստանն էլ մի օր Ռումէլիայի պէս իր տէրապետութեան սահմաններից դուրս ելնէ:

—

«Բ. Ս.»-ին հեռագրում են Կ. Պոլսից. «Աւազակների ձեռքով սոսկալի տանջանքների ենթարկվեցին և յետոյ սպանվեցին երեք հայ Խարբերդի վիլայէթում: Տեղական իշխանութիւնները ժողովում են հարկերը՝ գործադրելով գազանային չարչարանքներ հայերի վրա. նրանք թոյլ են տալիս իրանց սրբապղծութիւն եկեղեցական անօթների վրա. յափշտակում են ուտեստեղէնը և թանգարժէք իրերը: Ծաղր ու ծանակի ենթարկելով ազգաբնակութեանը, նրանք յայտնում են. «Թող ռուսները գան փրկելու. ձեզ մեր ձեռքերից»:

ԲԱԼԿԱՆԵԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

ՎԵՐՍԿՍՎԱԾ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

23 յունվարի

Կ. Պոլիս.—Պաշտօնական հաղորդագրութեան համաձայն, յունվարի 21-ի երեկ. ժամը 7½ ին բուլղարները բա- ցին թնդանօթի ու հրացանի կրակ Անդրիանուպօլսի հիւսիսային ու արեւելեան ամրութիւնների դէմ, ռմբակոծելով քաղաքը: Հաղորդագրութիւնը վերջանում է յորդորով, թէ բոլոր օսմանցիները պէտք է ցոյց տան

կառավարութեանը հայրենասիրական աջակցութիւն, ուշադրութիւն չը դարձնելով ընդդէմ Թիւրքիայի տարածվող լուրերին և անբարեացակամ վերաբերմունքին։

Յունվարի 21-ին ցերեկով բուլգարական երկու աէրօպլան թռան Ադրիանուպոլսի վրայով։

Պաշտօնական շրջանները շարունակում են իրանց լաւատեսութիւնը։ Կարծիք կայ, թէ մեծ պետութիւնների միջոցով կարելի էր ստեղծել modus vivendi Ադրիանուպոլսի հարցում։

Շատ յայտնի ֆիրմաներ սնանկանում են։ Տեղական առևտրականները յայտնում են, որ այդ սնանկութիւններից տուժեցին գլխաւորապէս գերմանական և աւստրիական ֆիրմաները, մասամբ ֆրանսիական, որոնք մեծ գործեր ունեն Փոքր-Ասիայի հետ։

Կեանքը քաղաքում ընթանում է հանգիստ, թէև ընդհանուր տրամադրութիւնը անհանգիստ է։

Զանազան քաղաքական կուսակցութիւններ շարունակում են իրանց ագիտացիան։

Զինուորական աղբիւրներից տեղեկացնում են, որ Չաթալջայի Թիւրքաց զօրքը ունի բոլոր հարկաւոր ռազմամթերքը և ուտելիքը։

Սուլթանը 2500 ֆունտ նուիրեց ազգային պաշտպանութեան համար։

Ազգաբնակութեան և զօրքի մէջ սկսված խուլ դժգոհութիւնը շարունակվում է։ Հնարաւոր են նոր ներքին բարդութիւններ։ Զգացվում է դրամի զգալի պակասութիւն։ «Միութիւն և Առաջադիմութիւն» կոմիտէի աչքի ընկնող անդամներից մի քանիսը ցաւում են, որ յափշտակեցին իշխանութիւնը այնպիսի կրիտիքական րոպէին, ի զուր տեղը յոյս դնելով երկրում խռովութիւնների և դրսի ազդեցութեան վրա։ Պնդում են, իբր Չաթալջայում երկու զօրաբանակի օֆիցերները Մահմուդ-Շէվքէթ փաշային հեռագիր են յղել, պահանջելով պատերազմի դաշտն ուղարկել այն օֆիցերներին, որոնք աչքի ընկան իրանց քաջագործութեամբ Բ. Դրան վրա գործած յարձակման ժամանակ։

Կ. Պոլիսը պաշտպանվում է ժանդարմներով, որ այնքան էլ ուժեղ չէ։ Բոլոր զօրքերը ուղարկված են Դէրկօս և շրջակայքը։ Էնվէր-բէյը ոմանց ասելով գտնվում է Վուլայրում, միւսների ասելով՝ Իզմիդում, ուր իբր Թիւրք զօրքերը շոգենաւ են նստում։

Շատ մզկիթներում խօջաները արլով [?] ժողովրդական ֆանատիկոսութիւնը։

Զօրքին հաց ու միս մատակարարողները չը ստացան իրանց հասանելիք գումարները, բայց և այնպէս նրանց ստիպում են շարունակել մատակարարութիւնը ապառիկ։

Երէկ և այսօր արտիլէրիական կրակը շարունակվեց Թիւրքերի և բուլգարների միջև Չաթալջա գիւղում, որը բուլգար զօրքերը կրակի մատնեցին՝ նահանջելով դէպի Չերքէզքէօյ գիծը և Լիւլէ-Բուրգաս։ Գալիպոլիի և Կավաք-սուի մօտերը տեղի են ունենում աւանգարդային ընդհարումներ։ Ադրիանուպոլսի ռմբակոծութիւնը շարունակվում է չափազանց ույժով։ Չաթալջայից գնացքով բերին վիրաւորներ։

Սօֆիա.—Բուլգարական Գործակալութիւնը հաղորդում է, որ երեք օր առաջ սկսված Ադրիանուպոլսի ռմբակոծութիւնը երէկ տևեց, ընդգրկելով բերդի բովանդակ շրջագիծը։ Չաթալջայում օրը խաղաղ անցաւ։

ԲԱԼԿԱՆԵԱՆ ԴԷՊՔԵՐԻ ՇՈՒՐՋԸ

(Պետերբուրգի Հեռ. գործ.)

23 յունվարի

Լոնդոն.—Րէյտէրին հաղորդում են բալկանեան աղբիւրներից, որ դաշնակից կառավարութիւնները իրազեկ են եղած, թէ ինչ վերաբերմունքի են մեծ պետութիւնները օսմանեան պարտքի հարցի նկատմամբ. սակայն դեռ որոշված չեն դաշնակիցներին անցնող երկրների սահմանները, ինչպէս և Ալբանիայի սահմանները. հարցը կարող է քննվել միմիայն սկզբունքային տեսակէտից։ Րէյտէրի տեղեկութիւնների համաձայն, դեսպանների խորհրդակցութիւնը եկել է համաձայնութեան, որպէսզի բալկանեան դաշնակիցների վրա ընկնէ մի մասը օսմանեան պարտքից, համապատասխան իրանց ձեռք բերած երկրի։

Ուսկիւբ.—Գեներալ Օվսիանին մեկնեց Պրիզրէն, Կոսսովայի դաշտը և Միտրօվից՝ նպաստներ բաժանելու պատերազմից վնասված քրիստոնեաներին.

Վիէննա.—Վենիզելոսը մեկնեց Բելգրադ։

Բելգրադ.—Եկաւ Վենիզելոսը Պաշիչի հետ խորհրդակցելու համար։ Կէսօրին կը կայանայ նախաճաշ մինիստրների, հաշտութեան նախկին պատգամաւորների, նաև յունաց դեսպանատան անդամների ներկայութեամբ։

Սալոնիկ.—Աֆոնում ս. Անդրէասի մենաստանում մեծ անկարգութիւններ ծագեցին այն հարցի պատճառով, թէ պէտք է արդեօք Յիսուսի անունը համարել աստուածային։ Վանականները բաժանվեցին երկու կուսակցութեան։ Մի մասը գրաւեց մենաստանը և արտաքսեց վանահօրը և նրա հետևողներին։

ՎՈՍՓՈՐԻ ԱՓԵՐԷՆ

Կ. Պոլիս, 14 յունուար

Յունուար 10-ը օսմ. պատմութեան մէջ անմոռանալի մնալու սահմանուած է ոչ թէ [illegible] մը, այլ իբր ձեռնարկ մը, որ կը փութացնէր քանդումի ու քայքայման դատապարտուած կայսրութեան մը օրհասը։

Անիկա՝ հակառակ այն բուռն ճիգերուն, որ գործ դրուեցաւ անոր ազգային զայրոյթի մը կերպարանք տալու համար, շատ հեռու էր ազգային զգացմանց հետ առնչութիւն ունենալէ և պարզ յեղաշրջային արարք մըն էր, անցնելու համար բռնութեամբ պաշտօնի գլուխ։

Այս ցոյցը ազգային ոչինչ ունէր իր մէջ, և շատ բան անձնական։ Coup d'etat մը, որ աւելի լաւ պիտի ըլլար որակել coup de main-ով, քանի որ անիկա սարքուած խաղ մըն էր և դատապարտելի ձեռնածութիւն մը՝ տապալելու համար դահլիճը, որ Իթթիհադին չէր պատկաներ։

Պէտք է հոս չյիշել սա պարագան ևս, որ Քեամիլ-փաշայի դահլիճն ալ այս կործանարար ձեռնածութեան յաջողութեան համար ունի ծանր պատասխանատուութիւն։

Մուխթար-փաշա—Քեամիլ-փաշա դահլիճը երբ պաշտօնի ձեռնարկեց երկրին մէկ ծայրէն միւսը տիրող դժգոհութեան վոհուցում տալու համար, պաշտօնէութեան ու բանակին մէջ արմատացած կուսակցական երկպառակութիւնները և վէճերը բառնալու մտադրութեամբ՝ արմատական միջոցներու չդիմեց, այլ միայն ձևակերպական երդումներ առնելով բաւականացաւ։ Այնպէս որ բանակը մնաց միշտ կուսակցութեան պայքարի վայր մը, պաշտօնէութիւնը մնաց միշտ գերի՝ երկու կուսակցութիւններէն մէկուն, և կարելի չեղաւ բաղձալի վիճակը տալ երկրին։

Պատերազմը երբ վրայ հասաւ, կառավարութիւնը գոհացնելու առիթ մը գտած ըլլալ կարծեց, կառավարական գործերուն միջամտելու նկրտող կուսակցութիւնները բնաջնջել ընելու, և բոլոր կուսակցութեանց ակումբները փակելու հրաման տուաւ։

Այս որոշումէն անուղղակի կերպով նըպաստաւորուեցան Իթթիհադականները, որոնք արդէն բաւական զարգացած, նիւթական լայն միջոցներով օժտուած ըլլալով, իրենց կազմակերպութիւնը գաղտնի պահեցին և շարունակեցին գործել, իսկ Իթիլաֆականները՝ ընդհակառակը՝ հայրենասիրական պարտք մը համարելով այս միջոցին քաղաքական պայքարը չշարունակելը, անկեղծօրէն ցուցեցին իրենց բոլոր մանաճիգերը [?]։ Արդէն նիւթական միջոցներ ալ չունէին, կուսակցութիւնը միատարր չէր, ուստի այս կազմալուծումը վերջնական եղաւ, և Իթթիհադին դէմ հակակշռող ուժ չմնաց։

Իթթիհադը՝ առանձին մնալով՝ սկսաւ դաւադրական գործունէութիւն մը ունենալ։ Գրեթէ բոլոր պաշտօնատանց մէջ իր ունեցած հաւատարիմները կուսակցութիւնը միշտ իրազեկ կը պահէին բոլոր անցուդարձերուն և անոր դիւրութիւններ կուտային դաւեր լարելու Քեամիլ-փաշայի կառավարութեան դէմ։

Կառավարութիւնը իրեն դէմ լարուած այս դաւադրութեան վրայ կրցաւ ասկէ առաջ տեղեկութիւն առնել և բազմաթիւ Իթթիհադական պետեր ձերբակալեց։ Սակայն պատերազմական մինիստր Նազըմ-փաշա, իբր կատարեալ չէնտըլմէն, իր ներողամտութեամբը յանկուցանելու և հրապուրելու համար իր հակառակորդները՝ անոնց ամենքն ալ գրեթէ ազատ արձակեց։

Անոնցմէ Ջանբօլաթի պէս ճիւաղ մը, որ զինքը ձերբակալելու համար զրկուած ոստիկան մը սպաննած էր, նոյնիսկ չուզեց [illegible] դատապարտել և ասով առիթ տուաւ, որ Իթթիհադականք 2000 ոսկի շլացուցիչ կաշառք մը տալով զայն փախցնեն բանտէն։

Վերջին քանի մը օրերուն Իթթիհադական ժամուլն արդէն գրգռել սկսած էր խուժանը, դահլիճը ներկայացնելով իբր դաւաճան և հայրենիքը ծախող։ Դաւադրութեան շշուկներ կային արդէն ամեն կողմ։ Կառավարութիւնը քանի մը օր ստիպուեցաւ նոյնիսկ Բ. Դուռը զինուորական շղթայի տակ պահել։

Իթթիհադը, սակայն, այն օրերուն տեսնելով պատրաստութիւնները՝ չկատարեց իր ծրագրած ցոյցը։

Յունուար 9-ին գումարուած խորհրդակցական մեծ ժողովը և հոն տրուած համակերպութեան որոշումն ազանչելի առիթ մը եղաւ յաջողցնելու Իթթիհադին բռնաբարական անխոհեմ արարքը, շնորհիւ կառավարութեան անհոգութեան, որ նոյն օրը ունէ զինուորական միջոց ձեռք չէր առած։

Իթթիհադը՝ իր հակառակորդները կը տապալէր միջոցով մը, որ բնաւ յանձնառելի չէ, որ պատմութեան մէջ իր նմանը չունի և որ պատուաբեր չէ։

Իթթիհադը Քեամիլ-փաշայի դահլիճը տապալեց ոչ թէ օրէնքով, ոչ թէ դժգոհութեան կամ անվստահութեան ունէ ցոյցով, այլ մահուան սպառնալիքներով և նոյնիսկ ոճիրով։

Իթթիհադականներու կողմէ ներս հրաւիրուած Էնվէր՝ սպաննեց պետական բարձրագոյն պաշտօնատան մէջ, իր պաշտօնը կիրարկած պահուն իսկ, իր պետը, բանակին սպարապետը, որուն Իթթիհադը շատ բան կը պարտէր։

Սպաննեց Նազըմ-փաշան, որուն երբեք չեն կրցած և չպիտի կրնան վերագրել ունէ յանցանք։ Անիկա ոչ յետադիմական մըն էր, ոչ համիդական մը—ինչպէս կը սիրեն կոչել իրենց միւս հակառակորդները—ոչ ոճրագործ մը, ոչ վրիժառու մը, ոչ դաւաճան մը, ոչ իր պաշտօնին անարժան մը։

Սպաննեցին անիկա, վասնզի ան միակ ու գերագոյն հեղինակութիւնն էր, որ դահլիճին մէջ կը վայելէր անսահման համակրութիւն և հեղինակութիւն։

Անիկա ուժ մըն էր և պէտք էր այդ ուժը մահացնել, անձնարձակ գործելու համար։

Եւ ըրին այդ ոճիրներուն ոճիրը, յայտնապէս, հրապարակաւ ու ամենուն աչքին առջև։

Ոճրագործը կը մնայ անպատիժ, ինչպէս դաւաճանօրէն սպաննուած Պէհմիներու, Սամիներու և Զէքիներու ոճրագործները մնացին անպատիժ։

Քեամիլ-փաշան ստորագրեց իր հրաժարականը հրազէնի մը փողը իր ճակատին ուղղուած և թերևս սուլթան Մէհմէդ Րէշադ զայն ընդունեց՝ այդ սպառնալիքին տակ։

Եւրոպա, որ այնքան մեծ յարգանք ու համարում կը տածէր այդ ծերունի դիւանագէտին և անոր դահլիճին նկատմամբ, արդեօք պիտի ներէ այս անլուր ոճիրը, որ կը գործուէր մասնաւորապէս իրեն դէմ հայհոյելով։

Եւրոպայի զոհը եղաւ Քեամիլ-փաշայի դահլիճը, և Նազըմ-փաշա բացարձակ ողջակէզ մը։

Եւրոպական պետութեանց ծանուցիրը եթէ անգործադրելի պիտի մնայ, այն ատեն իրաւամբ պիտի վարկաբեկուի այն դահլիճը, որ Եւրոպան շահելու համար մահուան սպառնալիքով տապալեցաւ։

[illegible] հաւատալ, ինչպէս որ արդէն ոչ ոք կը հաւատայ։

Իթթիհադական դահլիճը, որ պաշտօնի անցաւ, նոյնիսկ մեծ հաւատք չունի, թէ պիտի յաջողի Եւրոպան վիրպեցնել իր մտադրած նպատակէն։ Հակառակ անոր, որ յունուար 10-ի ցոյցին և պետական հարուածին մէջ մեծ դեր ունին Աւստրիոյ և Գերմանիոյ դեսպանատունները, մեծ յոյս մը չկայ, որ Թիւրքիա այդ պետութիւններէն աջակցութիւն մը գտնէ։

Ասոր ապացոյցը տեսնուեցաւ արդէն նոյնիսկ երկու օր առաջ։ Նախորդ վարչապետ Հաքքը-փաշայի առաջարկուած ըլլալով արտաքին գործերու մինիստրութիւնը, փաշան կը դիմէ Աւստրիոյ և Գերմանիոյ դեսպաններուն՝ անոնց աջակցութիւնը ապահովելու և քաղաքական յաջողութիւն մը ձեռք բերելու համար։ Գերման դեսպանը սակայն կտրուկ կերպով կը յայտարարէ, թէ բացարձակապէս անօգուտ է իրենց վրայ յոյս դնել, քանի որ իրենք չեն կրնար Եւրոպայի ներդաշնակութիւնը խանգարել։ Հաքքը փաշա՝ յուսահատ՝ կը մերժէ ստանձնել արտաքին գործերու մինիստրութիւնը։

Հետևաբար Իթթիհադին Գերմանիոյ վրայ դրած յոյսը անիրագործելի է։

Դարձեալ արդի դահլիճը շատ հաւանական չէ որ պատերազմը շարունակէ, հակառակ անոր, որ անիկա ժողովուրդը խաբեց՝ հրահրելով անոր ռազմական զգացումները եւ ինքզինքը ցոյց տալով կուսակից պատուաւոր մահուան մը կամ փառաւոր յաղթութեան մը։

Այս մասին բազմաթիւ փաստեր կան, սակայն անոնց ամենէն գլխաւորն է սա իրողութիւնը, թէ արդի դահլիճը բազում անգամներ դիմում ըրաւ Գաբրիէլ էֆէնդի Նորատունկեանին, որ ստանձնէ արտաքին գործերու մինիստրութիւնը։ Եթէ արդի դահլիճը համամիտ չէր իր նախորդին քաղաքականութեան, մանաւանդ անոր արտաքին քաղաքական ուղղութեան, ինչպէս կըլլայ, որ նոյն դահլիճին արտաքին գործերու մինիստրը կուզուի օժանդակ առնուիլ և անոր վստահուիլ արտաքին յարաբերութիւնները։

Քեամիլ-փաշայի դէմ եղած գլխաւոր մեղադրանքն անոր համակերպութիւնն էր Եւրոպայի առաջ, անոր եւրոպական ճնշման տակ հաշտութեան տրամադրութիւն ցոյց տալն էր։ Այդ քաղաքականութեան մէջ Նորատունկեան կատարելապէս համամիտ և համախոհ էր Քեամիլ-փաշային։ Եթէ արդի դահլիճը չպիտի համակերպի և չպիտի անսայ Եւրոպայի խորհուրդներուն, ինչո՞ւ Նորատունկեանի կը դիմէ և պարզապէս կաղաչէ, որ պաշտօն ստանձնէ։

Հետևաբար պարզ է, թէ Իթթիհադական այս դահլիճն ալ պիտի ընէ այն, ինչ որ պիտի ընէր իր նախորդը։

Իթթիհադը անկէ տարբեր բան մը ընելու համար չէր, որ պաշտօնի գլուխ անցաւ, այլ պարզապէս պաշտօնի անցնելու համար էր, որ կատարեց այս պետական հարուածը, ինչ որ կրնայ չնախատեսուած դէպքերու ալ ծնունդ տալ և առաջ բերել այնպիսի արդիւնք մը, որուն երբեք չէին սպասեր։

Պատերազմին շարունակելու արգելք է նաև երկրին ելևմտական վիճակը, որ կատարելապէս տագնապալից ըլլալու երևոյթ մը կանէ։

Դեկտեմբերի ամսականները դեռ վճարուած չեն։ Նոր կառավարութիւնը գերման [illegible] մէկ մենաշնորհը վայրկեանաբար և ով գիտէ ինչ աննպաստ պայմաններով տալով՝ հայթայթած է բաւական կլոր գումար մը, որով պիտի տայ դեկտեմբերի ամսականները։

Կը մտածուի նաև 3 միլիոն ոսկիի ներքին փոխառութիւն մը ընել, սակայն շատ հաւանական չէ անոր յաջողութիւնը։

Առանց դրամի պատերազմը շարունակել կարելի չէ, հետևաբար, կը կարծեմ, թէ համակերպելէն զատ ուրիշ միջոց չէ մնացած։

Սակայն եթէ դարձեալ այս բոլորը գիտնալով Մահմուդ-Շէվքէթ-փաշա պատերազմը շարունակելու տխմարութիւնը գործէ, ապահովաբար մարդկութեան ծառայութիւն մը պիտի մատուցանէ, վասնզի մէկ անգա-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԱԲԴՈՒԼ-ՀԱՄԻԴԻ ՄԷՄՈՒԱՐՆԵՐԸ

Պրոֆ. Լիւդվիգ Շտէյնի «Nord und Süd» ամսագրի փետրվարի գրքոյկում կը սկսեն տպագրվել Թիւրքաց նախկին սուլթան Աբդուլ-Համիդի «խոհերը և յիշողութիւնները»։ Այդ յիշողութիւնները ամսագրի հրատարակչին տուել է Ալի-Վօգբի անունով մէկը։ Բերում ենք այդ յիշողութիւններից մի քանի բնորոշ կտորներ։

I

Բալկանեան պետութիւնները եւ Թիւրքիան

Իմ ծեր այգեպանը Ելդըզում իրաւունք ունէր, երբ հետևեալ կերպով բացատրում էր ինձ իր կարծիքը քաղաքական խառնակութիւնների մասին Բալկանեան թերակղզում։ Խնձորենին, տանձի ծառը, շլոր ծառը, կաղնին և սօճին կանգնած էին մի շարքում, այնպէս որ նրանց ճիւղերը համարեա կպչում էին միմեանց։ Կաղնին բարձր կանգնած տարածում էր իր թևերը ուրիշ ծառերի վրա, այնու ամենայնիւ այդ վերջինները կլանում էին այդ վիթխարու ստորին ճիւղերից լոյսը և ջուրը, այնպէս որ նրանք ուժասպառ էին լինում և պոկվում էին։ Եւ այնպէս պատահեց, որ այդ ծառերը, ընդհարվելով արևի լոյսի պատճառով, կռուեցին։ Նրանց հայհոյանքները և անարգանքները վերջապէս լսեց Ալլահը երկնքում։ Նա եկաւ նրանց մօտ և ասաց. «Ինչի՞ մասին էք դուք վիճում։ Դուք ամենքդ էլ ապրելու իրաւունք ունէք. դուք ամենքդ էլ միատեսակ լաւ էք. իւրաքանչիւր ծառ մեծ է իր տեղում»։ Այդպէս գործերի դրութիւնը Բալկանեան թերակղզու վրա։ Խնձորենին՝ Ռումինիան է, շլորը Սերբիան է, սօճին Յունաստանն է, իսկ տանձենին Բուլգարիան է. մեր Թիւրքիան կաղնին է, որից արդէն պոկվեցին մի քանի փտած ճիւղեր, որպէս ես կարծում եմ, ոչ ի վնաս նրա արմատին, որովհետև այդ դատարկ և փտած ճիւղերը, որ մենք կորցրինք, վտանգ էին սպառնում մեր ծառի առողջութեանը։

II

Անգլիան Եգիպտոսում

Իմ փաշայի զեկուցումը Եգիպտոսում (Մուխտար-փաշան, կայսերական կոմիսարը) փաստաբանում էր այն ամենը, ինչ անգլիացիները արել են Նեղոսի շրջանում։ «Երկրի նիւթական բարօրութիւնը հասել է անհագին չափերի, ժողովրդի մտաւոր բարգաւաճումը օրէ-օր մեծ ծաւալ է ստանում»։ Մուխտարը տխմար է. նա ինքն էլ վարակված է անգլիական թոյնով։ Ինչպէս կարող է նա գովել անգլիացիներին, որոնք գործում են միայն եսասիրութիւնից դրդված, որոնք քամում են հիւթերը Նեղոսի երկրից և կամենում են անգլիական նահանգ դարձնել այն։ Իրանց այդ նպատակին հասնելու համար, նրանք փչացնում են ժողովրդի բնաւորութիւնը, աշխատում են արմատախիլ անել մահմեդական առաքինութիւնները։ Մեզ ի՞նչ օգուտ եւրոպական կուլտուրայի այդ բոլոր աջողութիւններից։ Նրանք կուրացնում են տհասներին և խաբում են ժողովրդին, որը առաջ ապրում էր այնպէս խաղաղ և երջանիկ։ Ոչ, Արևմուտքի քաղաքակրթութիւնը մեզ համար մահացու թոյն է, որը մատուցանում են մեզ խորամանկ ժպիտով։ Մենք հիւրասիրութեամբ ընդունում ենք օտարազգիներին, և որպէս շնորհակալութիւն՝ նրանք մեզ ոչնչացնում են, մեզ համար կորուստ են պատրաստում։

III

Խաչակրային արշաւանքը Թիւրքիայի դէմ

Խաչակրային արշաւանքը մեր դէմ դեռ ևս երբէք չէ դադարել։ Գլադստոնը,—այդ խելառ և շաղակրատը,—ընթանում է Պիոս II պապի շաւղով։ Այնու ամենայնիւ քրիստոնեաների համար այդքան ատելի օսմանեան կայսրութիւնը արդէն Միջին դարերում, երբ Արևմուտքում տեղի ունէին կատաղի կրօնական հալածանքներ, ապաստարան էր ծառայում կրօնի պատճառով բոլոր հալածականների համար։ Երբ Սպանիայում թագաւորում էր սրբազան ինկվիզիցիան, որը այրում և հալածում էր հրէաներին, մենք նրանց օգնութեան հասանք և ընդունեցինք նրանց մեզ մօտ։ Մահիկը բոլոր ժամանակներում յուսալի ապաստան էր տալիս կրօնի և քաղաքական համոզմունքների համար հալածականներին։ Բայց ո՞վ գիտէ Արևմուտքում մեր պատմութիւնը։ Ո՞վ այնտեղ առհասարակ իրան նեղութիւն է տալիս ծանօթանալու այդ պատմութեան հետ։ Ի՞նչ է հասկանում, օրինակ, «Grand old man Gladstone» արևելեան գործերում։ Եթէ ճիշդ բնորոշենք նրա յայտարարութիւնները, նրա յարձակումները իմ կառավարութեան վրա, որը իբր թէ «յենվում է ոչ թէ օրէնքների, այլ բռնութեան վրա», ես այդ խօսքերը միայն կոպտութիւն կանուանեմ։ Միթէ հայերի հետ նոյն բանը չէ, ինչ որ էին «Bulgarian horrors» (Բուլգարական սարսափները). միթէ արդէն վաղուց ապացուցված չէ, թէ ողպիսի սուտ տեղեկութիւններ էին հրատարակում այն ժամանակ անգլիական լրագիրները։ Նրանք հաղորդում էին քրիստոնեայ գիւղերի աւերումների և նրանց բնակիչների ջնջման մասին, այն ինչ բանից երևում էր, որ այդ տեղերը գտնվում էին ծաղկեալ դրութեան մէջ, իսկ ազգաբնակութիւնը կատարեալ համաձայնութեան մէջ էր իր մահմեդական հարևանների հետ։ Ես կարծում եմ, որ իւրաքանչիւր մարդ, որը երկար ժամանակ ապրել է Արևելքում և պահպանել է հայեացքների անկողմնապահութիւն, կասէ, որ մենք մահմեդականներս այնու ամենայնիւ լաւագոյն մարդիկն ենք՝ համեմատած արևելեան քրիստոնեաների հետ։ Ողպիսի՛ սարսափներ էին գործում նրանք, հէնց օրինակ սպանացիները, երբ սկսել էին իրանց գլխաւորն անել. ողպիսի խստասիրտ կերպով էին վարվում ֆրանսիացիները Ալժիրը նուաճելու ժամանակ, բէլգիացիները Կոնգօյում, չը խօսելով արդէն ռուսական խստութիւնների մասին Սիբիրում։ Արդեօք պէտք է զարմանալ Թիւրքերի կատաղութեան վրա, որոնք մինչև վերջին ժամանակներս երես էին տալիս հայերին և որպէս շնորհակալութիւն այդ բանի համար ենթարկվեցին նրանց կատաղի յարձակումներին հէնց իրանց սեփական տան մէջ։ Միթէ հայերը չէին անաբեկում սրով և դինամիտով, որպէս իսկական անիշխանականներ։ Պետութիւնները չեն թոյլ տալիս, որ մենք տէր լինենք մեր սեփական տան մէջ։ Նրանք անդադար երևան են գալիս իրանց առաջարկութիւններով, կապիտուլացիաներով և այլն։ Այն ամենը, ինչ աշխարհիս այլ պետութիւնների մէջ, թէկուզ դա Մօնակօն լինի, արդար, բնական է համարվում, մեզ մօտ քրիստոնեայ պետութիւնները չեն ընդունում։ Թիւրքիայի խաչակրային դաղտնի պատերազմը չէ դադարում և մինչև այժմ։

(Վերջը միւս անգամ)

ՈՎՔԵ՞Ր ԵՆ ԻՍԿԱԿԱՆ ԽԱՂԱՂԱՍԷՐՆԵՐԸ

Այն միջոցին, երբ Բալկանեան թերակղզում հրացանը, թնդանօթն ու սուինը մահ ու աղէտ սփռելով արեան գետեր էին հոսեցնում. այն միջոցին, երբ հարիւր հազարաւոր կեանքեր կուլ էին գնում պատերազմի արհաւիրքներին և տասնեակ գիւղեր ու քաղաքներ փլատակ դառնում. այն միջոցին, երբ եւրոպական դիպլոմատիան տենդոտ գործունէութեան և խելագար իրարանցման մէջ էր, ճիշդ նոյն միջոցին քաղաքակիրթ աշխարհի բոլոր ծայրերից հասարակական որոշ դասակարգի պատկանող էլէմէնտներ ժողովներում հաւաքված՝ բողոքի տարափ էին թափում բալկանեան պատերազմի, նրան ծնունդ տուող պետութիւնների և վերջիններիս պետական մեխանիզմը վարողների վրա, դատափետում էին անխտիր կռւող երկու կողմերին էլ—մէկին՝ իր աշխարհակալական ագահ ձգտումների և միւսին իր՝ վարչական ապիկարութեան և մի այդպիսի պատերազմի տեղիք տուող անզօրութեան համար։

Բողոքողների այդ բանակը աշխատաւորներն են։

Մինչև անգամ բուլգարական պրօլետարիատը չը վհատւ իր խորին զայրոյթն արտայայտելու այդ պատերազմի դէմ, առանց հաշւի առնելու նոյնիսկ այն հանգամանքը, որ նման բողոքները այդպիսի նուրբ հանգամանքներում, երբ ժողովրդական մասսան հայրենասիրական վառվռուն տենչերով բորբոքված է լինում, կարող են մասսայական մեծ խռովութիւնների և ուրիշ ծանր բարդութիւնների պատճառ դառնալ։

Ինչո՞ւ էր սակայն բողոքում աշխատաւորը, մինչդեռ հասարակական միւս խաւերը կամ անտարբեր հանգստատեսի դե-

մէն աբեղեան խնդրոյն վերջ տալու ամենագնահատելի ծառայութիւնը մատուցած պիտի ըլլայ մարդկութեան։ Շառայլ

ՀԱՒԱՍԱՐ ԻՐԱՒԱՍՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՈՎ

Արաբական բարձր ուսում առած կրօնաւորները և աստուածաբանները գտնում են, որ մահմեդական կրօնը աւելի ճիշդ հիմունքների վրա է դրված, քան թէ քրիստոնեաներինը. նրանք չեն կարողանում ըմբռնել անգամ, թէ Երրորդութիւնից կարող է լինել մի Աստուած։ Աստուած մի է, չէ կարող բաղկացած լինել Երրորդութիւնից. և այն ազգերը, որ ընդունում են Երրորդութիւնը, նրանց ասելով, չեն կարող մերձենալ մաքրութեամբ առ Աստուած, որ մի է, որովհետև այդ դէպքում նոյն Աստուծոյ հեղինակութիւնն են շօշափում։

Հոգեպէս արդէն մաքուր, մարմնով էլ մաքրվում են՝ լուանալով ձեռքերը, ոտքերը և այլն. այսպիսով մաքուր հոգով և մարմնով աղօթում են և իրանց հոգևոր պարտականութիւնները կատարելուց հաշւում են իրանց մաքուր ուղղափառ մուսուլմաններ, իսկ միւսների վրա նայում են ինչպէս անմաքուր արարածներ։

Այս դրութեան մէջ է կանգնած Եւրոպան և ամբողջ մարդկութիւնը մահմեդականութեան առաջ և սրանից էլ հետևում է, որ սարքված կոտորածները, կողոպուտները, առևանգումները և այլն անխղճօրէն թոյլատրվում են և ամբոխը մեղք չէ համարում, քանի որ կրօնական սխալ ըմբռնումը նրանց դարձրել է մաքուր աստուածապաշտներ, իսկ միւսները գեաւուրներ, որ սրանց անհետացնելը մի բարիք են համարում։

Անթիւ փաստեր կան մեր ասածները ապացուցելու. շատ հեռու չը գնանք. 1—2 ամիս առաջ այդ բարձր դիրք ունեցող կրօնաւորները իրանց շրջաբերականով սրբազան պատերազմ էին ուզում յայտնել, և ամբողջ օսմ. կայսրութեան մէջ արիւնը գետի նման կը հոսէր, եթէ եւրոպական պետութիւնները չարգելէին այդ շրջաբերականի տարածումը։

Թէ ինչքան վայր է ընկնում մահմեդականութեան պրեստիժը աշխարհի առաջ և որչափ վնասներ են կրում այս ստեղծված անհիմն կրօնական ատելութիւնից, այդ ամէն մի զարգացած թիւրք ինքը կարող է ասել։ Ի՞նչ է պատճառը օսմ. այդ ահագին կայսրութեան այսօրվայ օրին հասնելուն. դա հետևանք է այլակրօնների դէմ ստեղծված անտեղի ատելութեան։

Մի եզակի առիթ էր ներկայացել օսմ. կառավարութեան, որ կարող էր Եւրոպայի համակրութիւնը վաստակել, և շատ բան կը փոխվէր իր օգտին, փոխանակ մտածելու սրբազան պատերազմի մասին—որ մի ցնորք է, քանի որ այդ անելուց իր գոյութիւնը վտանգված կը լինէր—նա մի հրովարտակ հանէր, յայտնելով որ մահով կը պատժվի այն մարդը, ով այլակրօններին վիրաւորանք հասցնի կամ սպանի։

Ով էլ եղել է ատելութեան պատճառը, նա էլ պէտք է ուղղի, այն էլ այնպիսի մի ժամանակում, երբ ամբողջ աշխարհը կարող է իր կարծիքը փոխել յօգուտ ընդհանուր մահմեդականութեան։

Այսօր մահմեդական բարձր կրօնաւորները պէտք է բոլոր իրանց ճիգը թափեն և կառավարութեան հետ միասին ապացուցեն, որ այսուհետև ոչ մի խտրութիւն չը կայ այլակրօնների և մահմեդականութեան մէջ, և կառավարութիւնը ամբողջ կայսրութեան մէջ հաւասար աչքով է նայում ամենքին։

Անցան հին ժամանակները, երբ մահմեդականութիւնը կամաւ ատելութիւն էր ձգում, որ անխիղճ և անխնայ լինեն կամ անհետացնեն այլակրօններին, որովհետև իր նպատակն էր աշխարհի տիրապետութիւնը, և այս ուղղութեամբ գնալով՝ ամբոխը և զօրքը աջողութիւններ էլ ունեցան. բայց այսօր միակ փրկութիւնը այլակրօնների հետ հաշտ ապրելն է։

Բագդ. Քալանթարեան

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՊԵՏԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

Պետերբուրգ, 23 յունվարի

Նախագահում է Ակիմօվ։

Կառավարութեան օթեակում գտնվում են արդարադատութեան մինիստրը և սինօդի օբէր-պրօկուրօրը։ Հասարակութեամբ լի վերնայարկում ներկայ են բազմաթիւ կանայք։ Քննվում է օրէնսդրական ձեռնարկութիւնների յանձնաժողովի զեկուցումը՝ կանանց երդւ.-հաւատարմատարների և մասնաւոր հաւատարմատարների թւում թոյլատրելու մասին։

Յանձնաժողովի զեկուցանող Շէբէկօն մի ընդարձակ ճառի մէջ հետևողաբար քննեց օրինագծի հակառակորդների բոլոր պատճառաբանութիւնները։ Վերջինները մատնացոյց են անում, որ ռուսաց դատարաններում առանց այն էլ փաստաբանների շատութիւն է նկատվում։ Շէբէկօյի կարծիքով, ընդհակառակն, խուլ գաւառական քաղաքներում և աւաններում զգացվում է բարձր իրաւաբանական կրթութիւն ունեցող անձերի մեծ պակասութիւն։ Այստեղ կին-իրաւաբանները կարող կը լինէին մեծ օգուտ բերել, մինչև անգամ ազնւացնող ազդեցութիւն ունենալ առ հասարակ պաշտպանութեան ինստիտուտի վրայ։ Յիշեցնելով, որ արդարադատութեան մինիստրին իրաւունք է տրված լրացնել դատաստանական մագիստրատուրայի կազմը երդւեալ-հաւատարմատարների թւից, պնդում են, որ երբ թէ օրինագիծը թոյլատրում է կնոջը վարել պետական պաշտօններ։ Զեկուցանողը առարկում է այն բանի դէմ, որ փաստաբանին դատաստանական մագիստրատուրայի մէջ ընդունելը կախված է մինիստրի հայեցողութիւնից. այդպիսով՝ առարկողների երկիւղը անհիմն է։ Նոյնպէս անկանոն են այն առարկութիւնները, որ երբ թէ փաստաբանութիւնը չէ համապատասխանում կնոջ բնութեանը. հռետորը խորապէս համոզված է, որ կանանց հոգեկան բնութիւնը ամենևին չէ տարբերվում տղամարդկանց հոգեկան բնութիւնից։ Դեռ ևս Շէքսպիրը «Վենետիկի վաճառականի» մէջ նկարագրեց կին փաստաբանին, որը փառաւորապէս տարաւ դատը։ Հռետորը լուրջ չէ համարում հակառակորդների պատճառաբանութիւնը, որ երբ թէ կանանց հանդէս գալը դատարանում երբեմն հրապոյր է դառնում դատաւորների համար և տեղիք է տալիս բամբասանքների դատաստանական վճռի դէմ, որ երբ թէ կատարվել է կանանց հմայքների ազդեցութեան տակ։ Անհիմն է նոյնպէս այն առարկութիւնը, որ երբ թէ կանանց ջղայնութիւնը կարգելէ նրանց պաշտպանութեամբ վարել պաշտպանի պարտաւորութիւնները։ Հռետորը յիշեցնում է, որ կին-բժիշկները, որոնց առջև բացվում են կեանքի աւելի ողբերգական պատկերներ, ահագին օգուտ բերին արդէն ազգաբնակութեանը։ Անարգար են նախագծի այն հակառակորդները, որոնք մայրական պարտաւորութիւնների հետ անհամապատասխան են գտնում կանանց փաստաբանութեամբ զբաղվելը, որովհետև նախագիծը ի նկատի ունի գլխաւորապէս այն աղջիկներին, որոնք շնորհիւ կեանքի խիստ պայմանների զրկված են ամուսիններ լինելու յոյսից։ Անբաւարար է և արտասահմանեան օրէնսդրութեան վրա մատնացոյց անելը. դեռ 13 տարի առաջ ֆրանսիական պատգամաւորների ժողովը թոյլատրեց կանանց փաստաբանութեամբ զբաղվել։ Շէբէկօյի կարծիքով՝ օրինագիծը պարունակում է իր մէջ արդարութեան միայն տարրական սկզբունքները. չունենալով ամենևին քաղաքացիական բնաւորութիւն և ընդարձակելով կանանց գործնական աշխատութեան շրջանը՝ նա մի օղակ է կազմում այն ձեռնարկութիւնների շղթայի մէջ, որոնց նպատակն է ապահովել կանանց։ Յանձնաժողովի անունից Շէբէկօն խնդրում է ընդունել Դումայի նախագիծը առանց փոփոխութիւնների։

Արդարադատութեան մինիստրը մի ժամ շարունակվող իր ճառի մէջ յայտնում է, որ օրինագիծը ամենևին ընդունելի չէ տեխնիկապէս անմշակ լինելու պատճառով, որ պատճառում է իրականութեան մէջ բարդութիւններ և թիւրիմացութիւններ առաջացնել, և վերին աստիճանի անցանկալի է գործնականութեան մէջ ըստ էութեան։ Տեխնիկական անմշակութիւնը պարունակվում է նրա մէջ, որ դատաստանական օրէնքների 204-դ յօդուածի հիման վրա՝ երդուեալ հաւատարմատարները տասնամեայ պրակտիկայից յետոյ իրաւունք են ստանում նահանգական դատարանի անդամ լինել և այլն է, որ դատաստանական այդ իրաւասութիւնը կանանց չէ տրվում, որ պէտք էր յիշել նախագծի մէջ։ Օրինագիծը ամենևին չէ խնայում կանացի ամօթխածութեան զգացմունքը, որովհետև չէ սահմանափակում կին փաստաբանների մասնակցութիւնը դատաստանական դռնփակ նիստերում։ Օրինագիծը հակասում է նոյնպէս քաղաքացիական օրէնքներին. ամուսնացած կանանց իրաւունք է տրվում, օրինակ, մասնակցել մանկավարժական գործունէութեան մէջ միայն ամուսնու թոյլտւութեամբ. անհրաժեշտ էր օրինագծի մէջ պարզել այդ հարցը փաստաբանական գործունէութեան վերաբերմամբ ևս։ Ապա նախագիծը համաձայն չէ այն օրէնքի հետ, որի հիման վրա ամուսնացած կանայք ստանում են առանձին անցագիր՝ ամուսնու թոյլտւութեամբ. բացի դրանից՝ նա հիմնական կերպով հակասում է 1911 թ. օրէնքին՝ կանանց քննութիւններ տալու իրաւունքի մասին բարձրագոյն դպրոցներում. այդ վերջին օրէնքը քննելու ժամանակ խորհրդի յանձնաժողովը միաձայն որոշեց թոյլ չը տալ կանանց՝ փաստաբանութեամբ պարապել։

Մինիստրի տեղեկութիւնների համաձայն՝ 1911 թ. օրէնքի հիման վրա՝ համալսարաններում իրաւաբանական գիտութիւններից քննութիւն տուին մօտ 100 կանայք, որոնց թւում նկատելի է ոչ-քրիստոնեայ դաւանութեան պատկանող անձերի զօրեղ գունաւորումը։ Անցնելով օրինագծի չընդունվելու երկրորդ շարժառիթին, ըստ նրա էութեան, մինիստրը հերքում է օրինագծի պաշտպանների առաջ բերած՝ կանանց իրաւունքների հաւասարեցումը տղամարդկանց իրաւունքներին, որ, երբ թէ, իրագործելի է օրինագծի շնորհիւ։ Օրինագծի նպատակայարմարութեան հարցը վճռելու համար՝ անհրաժեշտ է ապացուցանել երեք դրութիւն. նախ՝ արդեօք կանանց ուժերից վեր չէ փաստաբանութիւնը. երկրորդ՝ կանանց փաստաբանութեամբ պարապելը չէ հակասում արդեօք ժողովրդական իրաւագիտակցութեանը. երրորդ՝ օգտակար է նա արդեօք արդարադատութեանը։ Մինիստրը յաջորդաբար քննում է այդ դրութիւններից իւրաքանչիւրը և այն կարծիքն է յայտնում, որ նախ և առաջ՝ փաստաբանութիւնը հրապարակային իրաւունքի ինստիտուտ է և չէ կարելի դրա վրա նայել որպէս իւրաքանչիւր անձի մասնաւոր զբաղմունքի վրա։ Պատելով անզգար այն շրջանում, ուր բարոյականը կռւում է անբարոյականութեան դէմ, փաստաբանութիւնը բնաւ սազ չէ գալիս և չէ կարող համեմատվել բժշկական գործունէութեան հետ, ուր կինն յիրաւի ահագին օգուտ է բերում։ Մինիստրը որպէս օրինակ բերում է Պարիզի բողոքարկու դատարանի նախագահի նամակը, որի մէջ գրված է. «Աստուած փրկէ Ռուսաստանը կին փաստաբաններից։ Ֆրանսիայի այդ կողմից ցոյց տուած թուլութիւնն ամենախղճալի հետևանքների հասաւ»։ Մինիստրը հաստատում է, որ ռուս ժողովուրդը քաշվում է կնոջից. երբ նրան հարկաւոր է իրաւաբանական օգնութիւն՝ կըտակներ գրելու և զանազան գործառնութիւններ կատարելու՝ վկաների օգնութեամբ, նա երբէք չէ դիմում կանանց։ Նոյնպէս անհիմն է լուծվում կանանց փաստաբանութեան վերաբերեալ հարցը արդարադատութեան շահերի տեսակէտից։ Փաստաբանութիւնը, զանազան պատճառների ազդեցութեան ներքոյ, յաճախ արհեստ է դառնում։ Յայտնի հետազօտող Վասկովսկիի կարծիքով՝ նա մանրացել և վատթարացել է. այդ պայմաններում՝ նոր ուժեր ներարկել փաստաբանութեան մէջ՝ անհիմն է։ Նախ և առաջ հարկաւոր է մտածել փաստաբանութեան վերակազմութեան մասին, ապա լրացնել նրան նոր տարրերով։ Թոյլ տալ, որ կանայք փաստաբանութեամբ պարապեն, դա զօրեղ մրցումն առաջ կը բերի և կը բազմապատկէ մտաւոր պրօլետարիատը, որի ժամանակ աւելի կը տուժեն կանայք՝ որպէս աւելի թոյլեր։ Կանանց փաստաբանութեան դէմ իրանց ժամանակ արտայայտվել են այնպիսի նշանաւոր իրաւաբաններ, որպէս են Պլեվակօն, Կօնին, Մանուխինը, Տագանցեվը, Շրեյբերը։ Արդարադատութեան գործը չէ կարելի ենթարկել ֆէմինիզմի պահանջներին։ Հիմնվելով կատարելապէս հաւասարութիւն տալու անկանոն մտքի վրա, օրինագիծը մոռացութեան է տալիս 20-րդ դարի ամենագլխաւոր խնդիրներից մէկը, որը կայանում է նրանում, որ պահել կնոջը նրան իւրայատուկ գործունէութեան մէջ, այսինքն ընտանեկան օջախում, այլ ոչ թէ շեղել նրան այդ սուրբ գործից, որ հակասում է արդարադատութեան բարձր և յաւիտենական պահանջին, որ չէ թոյլ տալիս ոչ զոհեր և ոչ էլ զիջումներ։

Յայտարարվում է ընդմիջում։

Ընդմիջումից յետոյ Կօնին պարզաբանում է, որ Մուրավիօվի այն յանձնաժողովում, որ քննում էր կանանց՝ մասնաւոր հաւատարմատարի իրաւունք տալու հարցը, ինքը Մանուխինը և Տագանցեվը կարծիք յայտնեցին այդ օրէնքի դէմ այն պատճառով, որ այն ժամանակ կանայք հնարաւորութիւն չունէին իրաւաբանական բարձր կրթութիւն ստանալու։ Մանրամասն քննելով մինիստրի առարկութիւնները, հռետորը կարծում է, որ օրինագծի անմշակութիւնը կարող է ուղղվել յօդուած առ յօդուած քննութեան ժամանակ։ Օրէնք հրատարակելու համար հարկաւոր է ոչ անյետաձգելի կարիք, այլ պահանջ նրա մէջ, մի բան, որը առիթ տուեց հիմնելու գիտութիւնների ակադեմիան, առաջին երկաթուղու կառուցումը, գիւղացիների ազատութիւնը։ Ներկայումս, երբ կեանքը այդպէս թանգացել է, գիտութիւնը պէտք է օգնութեան գայ կանանց՝ աշխատանքի նոր միջոց տալու համար։ Հռետորը չէ հասկանում, թէ ինչու կանանց չը պիտի թոյլ տալ իրաւաբանութեամբ զբաղվել, երբ նրանց թոյլատրված է արդէն բժշկական, շինարարական, մանկավարժական և գիւղատնտեսական գործերով պարապել, և կարող են դատարաններում հանդէս գալ որպէս մերձաւոր շահերի պաշտպաններ։ Օտարոտի է պաշտպանել կանանց ամօթխածութիւնը փաստաբանական գործունէութեան մէջ, երբ նա չէ պաշտպանվում բժշկական գործունէութեան մէջ, և ոչինչ չէ ձեռնարկվում պոռնկագրութեան դէմ՝ բէլլետրիստիկայում և կինեմատօգրաֆների անբարոյականացնող ազդեցութեան դէմ։ Կինը կը մտցնի բարոյական և ազնւացնող ազդեցութիւն ժողովրդին մերձ փաստաբանութեան մէջ։

Տագանցեվը, առարկելով կանացի մտքի անկատարութեան դէմ՝ իրաւաբանական մտածողութեան համար, մատնացոյց է անում, որ 14-դ դարում Բօլօնիայի համալսարանում կային հռոմէական կանոնական իրաւունքի երկու պրօֆէսոր։ Լիբուշի մասին եղած աւանդութիւնն ապացուցանում է, որ սլաւոնների մօտ կանայք մասնակցում էին արդարադատութիւնը կատարելու գործում։ Իրաւաբանական օգնութիւնը մատչելի կը դառնայ ազգաբնակութեանը, երբ կանայք կարող կը լինեն կատարելու այդ գործը։

Գրիմը մատնացոյց է անում այն կապի վրա, որ ունի մայրութիւնը պաշտպանութեան հետ։ Անհասարակ՝ բարձր իրաւաբանական կրթութիւն ստացած կանայք, որոնք այժմ մօտ 200 հոգի են հաշւվում Ռուսաստանում, ցոյց տուին, որ իրանք ընդունակ են իրաւաբանական մտածողութեան։ Պաշտպանների գոյութեան պահանջը ապացուցվում է այն բանով ևս, որ մեզանում գոյութիւն ունի և գաղտնի ադվօկատուրա։

Հետևեալ նիստը կը կայանայ յունվարի 24-ին։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

◆ Քաղաքային վարչութեան մէջ ամեն օր մեծ քանակութեամբ խնդիրներ են ստացվում տնատէրերից, կապալառուներից և քաղաքին զանազան ապառիկ տուրքեր պարտ մնացած անձերից, որոնք խնդրում են, ի յիշատակ ներկայումս թագաւորող Ռօմանօվների Տան 300-ամեակի, այլևս չը պահանջել կամ ջնջել իրանց վրա մնացող ապառիկները։ Ինչպէս լսում ենք, վարչութիւնը յատուկ մասնաժողովի միջոցով քննութեան կենթարկի ստացված բոլոր խնդիրները և հաւանօրէն տնատէր-խնդրատուների վերաբերմամբ կը յարգվեն միայն այնպիսինները, որոնց տների արժողութիւնը աւելի չէ 5000-ից և որոնք չատ

րի մէջ մտած՝ լռութեամբ դիտում էին կատարվող եղեռնը և կամ, դուրս գալով իրանց անտարբերութիւնից, հաւանութիւն էին տալիս պատերազմին, քաջալերում նրան և մերթ ակտիվ ու մերթ պասիվ համակրանք էին տածում՝ ոմանք կռւող մի կողմին, ուրիշները՝ միւս կողմին։

Գեղեցիկ են, այո, այդ կոչերը, բայց... նոր չեն նրանք։ Թերթեցէք հէնց միայն նոր և նորագոյն դարերի պատմութեան էջերը, դուք այնտեղ շատ կը գտնէք այդ կոչերից։ Մարդասիրական և խիստ վարդագոյն է, այո, այդ լօզունգը, բայց... քօղարկված, խաբուսիկ, կեղծ ու պատիր, որովհետև, իրօք, նրա տակն ուրիշ բան է թաքնված, որովհետև այդ պատերազմի, ինչպէս առհասարակ բոլոր պատերազմների, նպատակը բոլորովին տարբեր բան է և խիստ հեռու՝ այդ մարդասիրական խաբուսիկ լօզունգներից։

Սակայն անցնենք փաստերին։

Ամենքի յիշողութեան մէջ անկասկած դեռ թարմ է այն պաշտօնական յայտարարութիւնը, որ արին բալկանեան պատերազմի սկսվելիս եւրոպական բոլոր մեծ պետութիւնները Բալկանեան թերակղզում status quo-ի անխախտ պահպանման համար. այդ յայտարարութեան հետ համաձայն էին նոյնիսկ պատերազմող կողմերը։ Բայց դեռ երկու շաբաթ չէր անցել, որ այդ յայտարարութիւնը գլխիվայր դարձաւ. իսկ այսօր ոչ միայն փաստացի կերպով խախտվել է բալկանեան status quo-ն, այլ և հիմնովին փոխվել է, և այս րոպէիս մի կողմից՝ երկու կողմի զօրքերը իրար հանդիման իրանց դիրքերի վրա կազմ ու պատրաստ նոր առանձնիւնեւ սկսելու հրամանի են սպասում, թէև մասամբ էլ կռիւը տեղ-տեղ նոյն չափով շարունակվում է, իսկ միւս կողմից՝ կռւող կողմերի լիազօրները Լօնդոնում նստած նոր սահմանագծերն էին սակարկում, մինչդեռ Թիւրքիայի քրիստոնեայ ժողովուրդների իրաւական և քաղաքական վիճակի բարելաւման հարցի մասին դեռ խօսք անգամ չէր եղել ու երևի չի էլ լինի։ Ի՞նչ փոյթ, որ պատերազմը յանուն այդ հարցի էր յայտարարված։ Խօսում են, այո, Ալբանիայի աւտօնօմիայի մասին և բալկանեան դաշնակից պետութիւններն արդէն սկզբունքով որոշել են ճանաչել Ալբանիայի աւտօնօմիան իրանց գերիշխանութեան տակ. սակայն մի՞թէ այդքանով էին սահմանափակվում նրանց մարդասիրական կոչերը, մի՞թէ այդքան էր նրանց մարդասիրութեան ամբողջ բովանդակութիւնը։ Բացի այդ, Ալբանիայի դեռ անյայտ ձևի ու իրաւունքների աւտօնօմիան դեռևս կատարված փաստ չէ և եթէ լինի էլ, այդ արդիւնք կը լինի նպատակայարմարութեան խորամանկ քաղաքականութեան և նրա իրաւունքներն էլ կը չափվեն համապատասխան մասշտաբով, ոչ աւելի, ոչ պակաս։

Չը կայ այդ պատերազմի մէջ քաղաքականապէս ճնշված ու տնտեսապէս հարստահարված ժողովուրդների ազատագրում։ Ընդհակառակը, պարզ է այժմ թէ այդ վարդագոյն քօղով ծածկված պատերազմի տակը ինչ աշխարհակալական միտումներ են թաքնված. հրապարակ կոչերը լաւագոյն միջոցներն են պատերազմի բուն նպատակը վարագուրելու, յստակ մտքերը մթագնելու, պատերազմի աջողութեան համար անհրաժեշտ՝ ռազմական [illegible] ու կիրք զարգացնելու և գրգռելու ժողովրդական մասսաների մէջ և խաղով ու պարով սրանց պատերազմ ուղարկելու։

Յայտնի բան է, որ ներկայ դարում տեղի ունեցող իւրաքանչիւր պատերազմի մէջ ամենից շատ տուժողը պրօլետարիատն է. նա է, որ մատակարարում է կռւող զինուորութեան ստուարագոյն մասը. նա է, որ վերջին հաշւով հայթայթում է պատերազմական ծախսերը՝ պոկելով իր կաշուց և վճարելով այն հազար ու մի տեսակ հարկերը, որ ստեղծում է պետութիւնը ծածկելու այդ ծախսերը. նա է, որ պատերազմի ամբողջ ծանրութիւնը իր վրա կրելուց յետոյ՝ քաւութեան նոխազ է դառնում։ Միւս կողմից, պրօլետարիատի համար այդքան ծանր գնով ու ծանր զրկանքներով գրաւված նոր երկիրներից կապիտալիստներն ու բուրժուաներն են, որ օգտվելու են, սրանց կապիտալների համար է, որ այդ նոր երկիրները ընդարձակ շուկայ և շահագործութեան լայն ասպարէզ են հանդիսանալու։

Ահա այս ծանրակշիռ մօտիւներով է, որ միջազգային պրօլետարիատը եռանդուն կերպով բողոքում է առհասարակ իւրաքանչիւր պատերազմի դէմ, երկու անգամ երկու՝ չորսի պէս գիտենալով, որ այդ պատերազմները, ինչ գոյնի, դրօշի և ինչ հարւէկի տակ էլ յայտարարվելու լինեն, յօգուտ կապիտալիստ դասակարգի են, յօգուտ բուրժուազիայի։ Նա բողոքում է ուրեմն, ելակէտ ունենալով հասարակական յարաբերութիւնների զուտ մատերիալիստական ըմբռնումը և ոչ շպարված իդէալիստականը, մեկնելով զուտ բանւորական շահերի տեսակէտից։

Մի ուրիշ կարևոր հանգամանք ևս, որ չը պէտք է աչքաթող անել, այն իրողութիւնն է, որ առհասարակ պատերազմը, սկսած՝ մարդկային ամենապարզ հասարակական յարաբերութիւնների գէնէզիսից մինչև ներկայ կապիտալիստական բարդ հասարակակարգը, գոյութիւն է ունեցել և կը միայ որպէս մի պատմական-քաղաքական անխուսափելիութիւն, բղխած նոյն այդ հասարակական յարաբերութիւններից, կապված նոյն այդ հասարակակարգերի հետ. նա դարձել է մի պատմական կատեգօրիա, մի ժամանակաւոր երևոյթ, որ հակառակ մարդկային բոլոր բարի ցանկութիւնների, հակառակ զանազան խաղաղասիրական համաժողովների, հակապատերազմական գրականութեան, հրապարակախօսութեան և պրօպագանդայի, կը շարունակէ գոյութիւն ունենալ այնքան, որքան կան և կը մնան ներկայ կապիտալիստական կարգերը, և ինքնին կը վերանան այն ժամանակ միայն, երբ կը վերանան նաև նրանց ծնունդ տուող հասարակակարգերը։

Այս իրողութիւնը անծանօթ չէ միջազգային պրօլետարիատին։ Միւս կողմից նա գիտէ նաև, որ պատերազմը ներկայումս արդիւնք է կապիտալի ծաւալման ու աճելուն և միջոց՝ նոր ասպարէզներ բաց անելու նրա նուաճումների առաջ, տեղ տալու նրա անխուսափելի ոտնձգութիւններին։

Աւել է՝ պատերազմը, վերջին հաշւով, իր ամենահեռաւոր հետևանքներով նպաստում է կեանքի սօցիալ-տնտեսական ընթացքին, հասցնելով նրան այն կէտին, ուր դիմելու էր կեանքը իր բնական ընթացքով։ Սակայն հէնց խնդիրն էլ նրանում է, որ միջազգային պրօլետարիատը իր ամբողջ էութեամբ դէմ է զէնքի ուժով ու կատաստրոֆներով կատարված էվոլիւցիային. նա ցանկանում է խաղաղ էվոլիւցիա, հասարակական յարաբերութիւնների բնական ընթացքով կատարվող էվոլիւցիա և ուրեմն նա է ամենաիսկական խաղաղասէրը։ Մեր արած եզրակացութիւնն, անշուշտ, պարադօքս պիտի թւայ այն ամենին, որոնք նախապաշարված թէ թիւր կերպով համոզված՝ բոլորովին հակառակ կարծիքի են պրօլետարիատի և նրա էութեան նկատմամբ, սակայն այդպէս է լերկ իրականութիւնը և այդ են ապացուցում ամենօրեայ փաստերը։

Միջազգային պրօլետարիատի իսկական խաղաղասիրական ձգտումները գալիս են լրացնելու նրա՝ առհասարակ պատերազմի դէմ արած բողոքների բուն արժէքը։ Ճիշդ է, ներկայ կարգերում այդ բողոքները յաճախ մնում են առանց գործնական հետևանքի և կամ ցանկալի չափով չեն ներգործում, որովհետև նա դեռ չէ կազմում ծանրակշիռ ռէալ ուժ և չունի համապատասխան ազդեցիկ ձայն. սակայն նրա բողոքները քրօնիկ կերպով շարունակւում են աղաղակել կատարվող վայրագ փաստերի հանդէպ, որովհետև նրանք բղխում են միջազգային պրօլետարիատի խաղաղասիրական նպատակներից ու նրա խաղաղասէր էութիւնից։

Իսկ պատերազմի դէմ եղած այն բոլոր բողոքները, որոնք գալիս են ոչ պրօլետարիատի, այլ հասարակական միւս խաւերի, միւս էլէմենտների բերաններից, արդիւնք են մարդասիրական զուտ րօպէական յուզերի՝ զուրկ՝ ամեն մի հիմնական նշանակութիւնից և միանգամայն անարժէք՝ ներկայ հասարակական կարգերում։ Եւ, որպէս այդպիսիք, նրանք ասուպների նման փայլում են մի վայրկեան և անցնում դէպի մոռացութիւն։

Ա. Զ.

[illegible]

ՆՈՐ ՍՏԱՑՎԱԾ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1) «Ժողովրդական պատկերազարդ տարեցոյց 1913 թ.», Մ. Ջմշկեանի, Թիֆլիս, 1912 թ., էջ 83, գ. 30 կ.: 2) «Ճակնդեղի մշակութիւնը և նրա օգուտները», պատկերազարդ, Ա. Աթանասեանի, Թիֆլիս, 1912 թ., էջ 15, գ. 5 կ.: 3) «Ատամների առողջապահութիւնը», ատամնաբոյժ Մ. Սահակեանի, Թաւրիզ, 1912 թ., էջ 42, գ. 10 կ.: 4) I «Պահմըտոցիկ» (մենախօսութ.) և II «Ազատութիւն» (կոմ. 2 արար.), Ստ. Լիսիցեանի, Թիֆլիս, 1913 թ., էջ 33, գ. 5 կ.: 5) «Նոր վարժուհին» (կոմէդ. 1 արար.), Սէյրիի, Թիֆլիս, 1913 թ., էջ 25, գ. 5 կ.: 6) «Ես իշխան եմ» (մանկ. վօդըվիլ 1 գործ.), Սէյրիի, Թիֆլիս, 1913 թ., էջ 21, գ. 5 կ.: 7) «Գաղտնիք» (կոմ. 2 գործ.), Ստ. Լիսիցեանի, Թիֆլիս, 1913 թ., էջ 22, գ. 5 կ.: 8) «Փնթի», Ժօրժիկ Մանուչեանի, և «Գող—սիրտը դող», Գ. Շահ-Պարոնի, Թիֆլիս, 1913 թ., էջ 22, գ. 5 կ.: 9) «Դասարանում» (կոմ. 1 գործ.), տիկ. Մարգարիտի, Թիֆլիս, 1913 թ., էջ 18, գ. 5 կ.: 10) «Քեռին» (պիէս 2 գործ.), Ց. Քեօսեանի և Ստ. Լիսիցեանի, Թիֆլիս, 1913 թ., էջ 21, գ. 5 կ.: 11) «Տիկին Սիրան» (կոմ. 1 գործ.), փոխադր. Կ. Միքիանեանի, Թիֆլիս, 1913 թ., էջ 27, գ. 5 կ.: 12) «Դերձակի աշակերտը» (մանկ. վօդըվիլ 1 գործ.), Թիֆլիս, 1913 թ., էջ 26, ձրի յաւելուած «Հասկերի»: 13) I «Աղուէսն ու պտուկը», II «Ոսկէ ձուկ», III «Պսակ-պսակ», Ց. Աղաբաբի պատկերազարդ, Թիֆլիս, էջ 16, ձրի յաւելուած «Հասկերի»:

ՕՐՎԱՅ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

— Նորերս վերսկսված «Թանինը» Կ. Պոլսում ամեն օր իր առաջնորդողները վերջացնում է այսպէս. «Մահ կամ ազատութիւն. մեռնենք կամ փրկենք մեր կրօնը: Ամբողջ օսմանեան ազգը պէտք է ոտքի կանգնէ հայրենիքը ազատելու համար»:

— Պետերբուրգից հեռագրում են, որ պրինց Հօհէնլօէի Պետերբուրգ գալը համազօր է աւստրիական զինուորական կուսակցութեան պարտութեան և թէ դրանով Գերմանիան ցանկանում է հաշտեցնել Ռուսաստանին և Աւստրիային միմեանց հետ.

Հօհէնլօէի գալուստը նպատակ ունի կրճատել Ռուսաստանի և Աւստրիայի փոխադարձ ռազմի ձեռնարկութիւնները:

— «Р. С.»-ին հեռագրում են Լօնդօնից, թէ հաւատի շրջաններում հաւատացնում են, որ Ռուսաստանի և Բօլգարիայի միջև գոյութիւն ունի գաղտնի համաձայնութիւն, որով Ռուսաստանը պարտաւոր է օգնել Բօլգարիային որոշ դէպքերում:

— Ֆրանց-Յօզէֆի յանուն Թագաւոր Կայսրի ուղարկած նամակի մէջ պարունակվում է շնորհաւորութիւն 30-ամեայ յօբելեանի առիթով: Նամակը շօշափում է նաև ռուս-աւստրիական տարաձայնութիւնների հարցերը:

— Բօլգարիան համաձայնեց բաւաբարութիւն տալ Ռումինիայի բոլոր պահանջներին, եթէ նա համաձայն է աջակցել նրան:

— Ռուսաստանը Ռումինիային ուղարկած իր նախազգուշացման մէջ բացորոշ ասում է, որ եթէ Ռումինիան փորձէ գրաւել Սիլիստրիան, այն ժամանակ Ռուսաստանը կը դիմէ վճռական քայլերի:

— Մի սենսացիօն տեղեկութիւն յայտնում է, իբր թէ աւստրիական զինուորական կուսակցութեան պահանջով Սերբիայի հետ պատերազմը վճռված պէտք է համարել: Նոյնիսկ կայսր Ֆրանց-Յօզէֆը հրաժարվել է գահից յօգուտ իր որդի Ֆրանց-Ֆերդինանդի:

— Ջաթալջայի դիրքերում Նազըմփաշայի սպանութեան առիթով երկու կողմերի միջև սկսված վէճերը վերջանում են արիւնհեղութեամբ: Զոհերի թիւը երկուստեք խոշոր է:

— Թիւրքիայի նոր յեղաշրջման պատճառով շատ թիւրք բարձրաստիճան անձեր գաղթում են Բաթում: Մեկնողների թւում են նաև շատ յայտնի քաղաքական գործիչներ, որոնց ճանապարհածախսը նոյնիսկ տալիս է կառավարութիւնը:

— Պետերբուրգում հռչակաւոր երգչուհի Վեալցեվային, որ հիւանդ է սակաւարիւնութեամբ, պրոֆ. Էնդերլէյնը ենթարկեց զարմանալի օպէրացիայի: Վեալցեվայի երակների մէջ նրա ամուսին գնդապետ Բիսկուպսկիի ձեռքից պրոֆէսօրը երեք բաժակ արիւն ներարկեց: Անդամահատութիւնը տևեց 40 րօպէ: Վեալցեվան այժմ լաւ է:

— Սեվաստոպոլում տեղեկութիւն է ստացվել, որ Կ. Պոլսի ազգաբնակութեան մէջ նկատվում է մեծ յուզմունք: Շատ թիւրքեր հեռանում են մայրաքաղաքից և շտապով մեկնում են Կովկաս և Ղրիմ:

— Պատերազմի վերսկսման դէպքում գլխաւոր կռւաքեմ կը ծառայի Գալիպօլին, որտեղից սերբիական և բօլգարական զօրքերը միասին արշաւելու են դէպի Դարդանէլ:

— Կ. Պոլսից հեռագրում են, որ Բօսֆորի Ասիական ափում՝ Սկիւտարում ապստամբվեցին անատօլիական զօրքերը:

— Ֆէրդինանդ թագաւորը պատրաստվում է Սօֆիայից մեկնել գլխաւոր բանակատեղին պատերազմի վերսկսման առիթով:

— Իտալիան որոշած ունենալով իր ձեռքը ձգել Եգէյեան կղզիները՝ բացէ ի բաց պաշտպանում է Թիւրքիային:

— Ռումինիան և Աւստրիան իրանց պատերազմական պատրաստութիւնները մեծ եռանդով առաջ են տանում:

— Գերմանիայի յամառ պահանջներին համաձայն եւրօպական պետութիւնները մտադիր են ազդել բալկանեան տէրութիւնների վրա՝ զիջել և այդպիսով պատերազմի վերսկսման հնարաւորութիւնը վերացնել:

— «Н. В.»-ի Թէհրանի թղթակիցը հեռագրում է, որ Գերմանիայից պարսից կառավարութիւնը ստացաւ 15,000 մաուզէր հրացան, 29 գնդացիր, 9 միլիօն փամփուշտ:

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

(ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ՀԵՌ. ԳՈՐԾ.)

23 յունվարի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ: Վախճանվեց փորձնական բժշկութեան ինստիտուտի վերատեսուչ պրոֆ. Պօդվիսօցկին:

Գրաւվեցին «Правда» և «Лучъ»-ի 18-րդ, «День»-ի 21 րդ, «Р. Молва»-ի 43-րդ №№-ը ֆինլանդական սէյմին նուիրված յօդուածների համար:

Իշխան Հօհենլօէն Պետրոս-Պօղոս տաճարում Մեծ Իշխան Վլադիմիր Ալէքսանդրօվիչի գերեզմանի վրա դրեց կենդանի ծաղիկներից մի պսակ:

Ֆինանսների մինիստրը թոյլատրեց ներքին շուկան արտահանել 2 միլիօն պուդ շաքար ազատ պաշարից:

Համառուսական բօրսային կոմիտէտը անհրաժեշտ գտաւ իրաւունք տալ առևտրական դպրոցների աւարտողներին մտնելու համալսարանները:

ՀԵԼՍԻՆԳՖՕՐՍ: Ֆինլանդիան տօնում է Ռունէբէրգի ծննդեան տարեդարձը: Քաղաքը հրավառված է:

ՇԱՄԱԽԻ: Զգացվեց ուժեղ երկրաշարժ ստորերկրեայ հարուածներով 15 վայրկեան տևողութեամբ: Ազգաբնակութիւնը դուրս վազեց փողոց: Աշակերտ-աշակերտուհիները ազատվեցին պարապմունքներից: Հարուածները շարունակվում են:

ՆԻՒ-ԵՈՐՔ: Պօստային կառքներից մինը բանալու ժամանակ, որի մէջ գտնվում էր ռումբ, սպանվեց ծխախոտի գործարանատիրոջ կինը, տէրը և մի աղջիկ վիրաւորվեց ծանր: Ցանցաւորը դոնապան Պարբէյն է, որ խոստովանեց, թէ մի շարք յանցանքներ է կատարել ռումբերի միջոցով. ի միջի այլոց նրա ձեռքից անցեալ տարի սպանվեց ոստիկանապետը:

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ՑԱՒՑՆՈՒՄ Է

Ղարաչալու, Ծխ. դպրոցի հոգաբարձութեան.—Ձեր բաց նամակը, ուղղած ուրիշ թերթի խմբագրութեան, չէ կարող տպվել «Մշակում»: Կարող էք դիմել նոյն թերթի խմբագրութեան:

Թիֆլիս, Կարապետ Գալֆայեանին.—«Մշակի» խմբագրատանը ձեր անունով մի նամակ է ստացվել: Մտէք խմբագրատուն և ստացէք:

ԿՈՂՄՆ. ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹ.

ԿՆՈՋ ՔՆՔՈՅՇ ԿԱԶՄՈՒԱԾՔԸ ՊԱՀԱՆՋՈՒՄ Է ՔՆՔՈՅՇ ՀՈԳԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ

Եթէ ցանկալի է ի չիք դարձնել գլխացաւը, ընդարմութիւնը, արեան յեղաշրջումը, մաղասային երևոյթները և կամ թէ այլ հիւանդութիւններ, որոնք հետևանք են սովորական կապութեան, հարկաւոր է գործադրել Սկավուլինը: Ներկայումս այդ դեղը ամենաժողովրդականացածն է ևւրաքանչիւր ընտանիքում: Բժիշկները առաջարկում են Սկավուլինը ինչպէս մի իդէալական լուծողական թէ կանանց և թէ տղամարդկանց ու երեխաների համար:

Սկավուլինի տարեկան գործածութիւնը հասնում է միլիօնաւոր արկղիկների:

Զառաջացնելով ոչ-ցանկալի երևոյթներ, Սկավուլինը չէ խանգարում լեարդի, երիկամունքների և աղիքների կանոնաւոր գործունէութիւնը:

Սկավուլինի առաւելութիւնը կայանում է նրանում, որ այդ դեղը պատրաստված է դեղհատիկների մէջ, առանց համի և հոտի:

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ

Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ

Ց. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ

Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

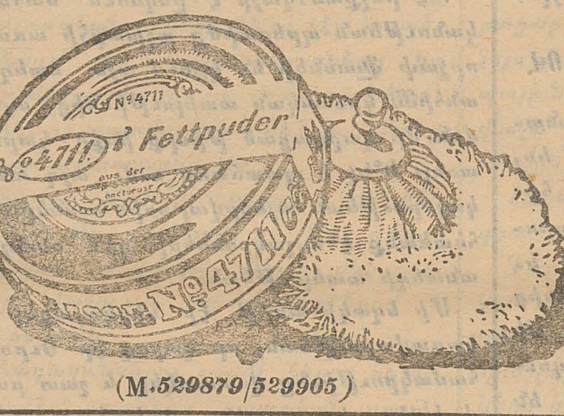

(M.529879/529905)

№ 4711 Ճարպայ[ին] շպար[ը]

ՏԱԼԻՍ Է ԸՆԴՄԻՇՏ ԹԱՐՄ ԵՐԻՏԱՍ[ԱՐԴԱԿԱՆ] ԴՈՒԹԵԱՆ ԲՆԱԿԱՆ ԳՈՅՆ: Գնելուց՝ [...] շադրութիւն դարձնել, որպէսզի տա[...] „№ 4711 ճարպային շպարը": 4711-ը օրէնքով հաստատված է:

ՖԷՐԴ. ՄԻՒԼՀԷՆՍ Պարֆիւմէր[իա] № 4711

ԿԵՕԼՆ Ռ./Վ. և ՌԻԳԱ: Մասակ. Ն. Մ. Ռ. Բ. [...]

2—1

ՀԻՒԱՆԴՆԵՐԻՆ

Սպէրմին-Պէլիով օգտվող հիւանդներին աշխատում են խաբել մեծախոսական ռէկլամներով սերմային երկաթից պատրաստված հեղուկների մասին, ըստ որում այդ ռէկլամների մէջ անամօթաբար խեղաթիւրում են փաստերը և մտածացոյց են լինում եւրօպական գիտնականների անուան և աշխատութիւնների վրա, մինչդեռ այդ գիտնականները երբէք չեն տեսել այդ պրէպարատները: Մենք մեր պարտքն ենք համարում նախազգուշացնել հիւանդներին այդ մահլամներից, որովհետև նրանք՝ չունենալով ոչ մի առնչութիւն Սպէրմին-Պէլի հետ՝ շատ անգամ պարունակում են իրանց մէջ հակառողջական նիւթեր:

Նեվրաստենիայի, սեռական թուլութեան, զառամութեան, իստէրիկայի, նեվրալգիայի, սակաւարիւնութեան, թոխախտի, սիֆիլիսի, սնդիկային բժշկութեան հետևանքների, սրտի հիւանդութիւնների (չաղութիւն, սրտի անդախտութիւն, սրտի բաբախումն, պէրէբօյ, միօկարդիտ), զարկերակի կարծրացումի, ալկոհոլիզմի, ողնաշարի հիւանդութեան, կարուածների, հիւանդութիւններից առաջացած թուլութեան, յոգնածութեան և այլ հիւանդութիւնների ժամանակ միայն Սպէրմին-Պէլի գործածութեամբ կարելի է հասնել այն փայլուն հետևանքներին, որոնց մասին վկայում են ամբողջ աշխարհի յայտնի գիտնականների և բժիշկների գիտութիւնները:

Հարկաւոր է ուշադրութիւն դարձնել ՍՊԷՐՄԻՆ-ՊԷԼԻ անուան վրա և մերժել բոլոր մահլամները և հեղուկները զանազան անուններով, որոնց անպէտքութեան մասին հրատարակված է առանձին բրօշիւր, որն ուղարկվում է ձրի՝ Սպէրմինի մասին եղած նորագոյն գրականութեան հետ միասին:

ՍՊԷՐՄԻՆ ՊԷԼԻՆ ԿԱՐԵԼԻ Է ՁԵՌՔ ԲԵՐԵԼ ԲՈԼՈՐ ԴԵՂԱՏՆԵՐՈՒՄ ԵՒ ԴԵՂԱՎԱՃԱՌ ԽԱՆՈՒԹՆԵՐՈՒՄ:

ОРГАНОТЕРАПЕВТИЧЕСКІЙ ИНСТИТУТЪ
Профессоръ Д-ръ ПЕЛЬ и С-ья
Поставщики Двора
ЕГО ИМПЕРАТОРСКАГО ВЕЛИЧЕСТВА
С.-ПЕТЕРБУРГЪ.

(П. 1467) 12—3

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ
Հիմնված 1880 թ.
(Կուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)
Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից
ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ
«606»-ի և «914»-ի ներարկում բժշկական խորհրդակցութեամբ՝ 11—12 ժ.
Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան վեներական (սիֆիլիս) հ.:
Բ. Գ. ԱՂԱՍԱՐԵԱՆ—1—2 ժ. ներքին և երեխայոց հւ.:
Կ. Մ. ՉԻԿՕՎԱՆԻ—9½—10 ժ. աչքի, ներքին և նեարդային:
Զ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍԵԱՆ—10—11 ժ. մանկաբարձութեան կանանց և երեխայոց հ.:
Ն. Տ. ՄՈՒՂՒՆ—10—12 ժ. ականջի, կոկորդի և քթի հւ.:
Մ Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—11—12 ժ. մորթու, վեներական վիրաբուժութեան և միզասեռ. հ.:
Ա. Գ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ—12—1 ժ. ներքին և երեխայոց հւ. և ծաղկահատ.:
ԿԻՆ-ԲԺԻՇԿ ԱՄԲՐՈՒՄՕՎԱ-ՄԵԼԻՔԵԱՆ —12—1 ժ մանկաբարձութիւն և կանանց հւ.:
ԵՐԵԿՕՆԵՐԸ՝
Մ. Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—6—7 ժ.:
ԿԻՆ ԲԺԻՇԿ Մ. Լ. ՌԵՆԻԳԵՐ-ԱՐԵՇԵՎԱ—6—7 ժ. մանկաբարձութիւն, կանանց և երեխայոց հւ.:
Վճարը 50 կ.: Չքաւորները ձրի: Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին:
Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան
1. 0—9

ՎԱՃԱՌՎՈՒՄ ԵՆ
Նիկ. Աբրահամեանի
հետևեալ հրատարակութիւնները.
I
ՁԵՌՆԱՐԿ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՀԱՇՒԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ
երկաթ., կօլօնիալ, բակալ. և բամբակէ ապրանքների (առաջին անգամն է, որ լոյս է տեսնում հայերէն լեզուով), գինն է 2 ռուբ.:
II
Руководство торг. бухгалтеріи
въ связи съ керосинозав. производствомъ (2 допол. и исправл. изд.) Ц. 2 р. 50 к.
III
Таблица вычисл. процентовъ
отъ 1 до 360 дн. отъ ¼ до 12% и на всѣ капиталы отъ 1 до 10,000 р. (2 изд.) Ц. 85 к.
IV
Журнальныя статьи
для опредѣл. дебета и кредита. Ц. 75 к.
V
Общедоступная справочн. книжка
для слушателей и слушательницъ бухгалтерск. курсовъ и занимающихся конторскими дѣлами. Ц. 30 к.
Հեղինակի մօտ՝ Бухг. курсы Н. В. Абраамяна, Николаевская 22 և գրավաճառանոցներում:
(ու.-հ.-կ.) 939. 20—18

Առևտրի և Արդիւնաբերութեան Մինիստր. տնօրէնութեան ներքոյ գտնվող
Տ. Մ. ՓԻԼՕՅԵԱՆԻ
ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ԿՈՒՐՍԵՐՈՒՄ
Թիֆլիս, Միխայէլեան պր. 24/4. Տելեֆօն № 976.
Տալիս են երկսեռ անձերին մասնագիտական առևտրական կրթութիւն:
Դասընթացքն աւարտողներին տրվում են ատտեստատներ:
Գործնական պարապմունքները կատարվում են կուրսերում՝ Լօնդօնի Pitman և Պարիզի Pigier ղպրոցների ձևով կազմակերպված Muster-Comptoir-ում: Նիւթերն աւանդվում են բէալ կեանքից: Առարկաներն են. ա) պարտադիր. 1) Հաշուապահութիւն (պարզ, իտալ., գերմ., ֆրանս., ամերիկական, բանկային և գործարանական). 2) Առևտրական թւաբանութիւն. 3) Քաղաքատնտեսութիւն. 4) Օրէնսգիտութիւն (առևտրական իրաւունք, մուրհակի կանօնադրութիւն). 5) Առևտրական թղթակցութիւն. 6) Թւաբանութիւն համրիչի վրա. 7) Վայելչագրութիւն, արագագրութիւն (ամենաարագ ձեռքի ուղղումն). բ.) ոչ-պարտադիր. 1) Օտար լեզուներ. 2) Ստոգրութիւն. 3) Դակտիլլօգրաֆիա (ռեմինգտօն և ուր. և 4) Առևտրական թղթակցութիւն օտար լեզուներով: Պարապմունքները կատարվում են և զատ-զատ: Ունկնդիրների թւի շատութեան պատճառով բացվում է երկրորդ զուգընթաց բաժանմունք, որը մանաւանդ յարմար է օտարաքաղաքացիների համար: Ունկնդիրների թիւը սահմանափակված է: Պարապմունքների սկիզբը յունվարի 15-ին: Խնդիրների ընդունելութիւնը առ. ժամը 10—12-ը և երեկ. 4—7-ը: Ծրագիրը և կանոնները ուղարկվում և տրվում են ձրիաբար կուրսերի շէնքում: Կուրսերը ֆիրմաներին յանձնարարում են հաշուապահներ, օգնականներ և առևտր. այլ ծառայողներ՝ կուրսերի ընթացաւարտներից և իրանց ընդունակութեամբ աչքի ընկնողներից: (Ընթացիկ տարում կուրսերն ունեցել են 228 ունկնդիր, որոնցից 42 հոգի իգական սեռից):
Կուրսերի հիմնադիր՝ առևտր. գիտութեան կանդիդատ՝ Տ. ՓԻԼՕՅԵԱՆ

ՑԻՆՈՒԹԵԱՆ ՆԻՒԹԵՂԷՆՆԵՐԻ ՊԱՀԵՍՏ
Ինժեներ Ի. Ս. Պօնդօյեվի
Թիֆլիս, Ելիզավետին. փ. № 164, անկիւն Բակինսկայա փ.: Տելեֆօն № 10—93.
ՊԱՀԵՍՏՈՒՄ ԿԱՆ
ՑԵՄԵՆՏ ԵՐԿԱԹԷ ԳԵՐԱՆՆԵՐ
ԵՐԿԱԹ—անկիւնի, կաթսայի, ըէֆլէնոյ, առնիքի՝ սև և ցինկով պատած: ԱՍՖԱԼՏ արզրաննսկի: ԳՈՒԴՐՈՆ, կրակի դիմացող աղիւս և կաւ: Ցինութեան և փուչ ԱՂԻՒՍ, ԿՂՄԻՆՏՐ մարսէյլեան տեսակի և այլ առարկ.: Աղիւսի սեփակ. գործարան Թիֆլիսում: Ամեն տեսակ շինարարական նիւթեղէն. համար տրված պատուէրները կատարվում են շուտափոյթ:
(ու.) 7. 30—5

Типографія канцеляріи Намѣстника Его Императорскаго Величества на Кавказѣ Лорисъ-Меликовская улица, домъ казенный